Medine'nin Yiğidi
MÂLİK B. TEYYİHÂN
Radîyallahu Anhu

عَنْ مَالِكِ بْنِ التَّيِّهَانِ ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ قَالَ السَّلامُ عَلَيْكُمْ كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَمَنْ قَالَ السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ كُتِبَ لَهُ عِشْرُونَ حَسَنَةً، وَمَنْ قَالَ السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ كُتِبَ لَهُ ثَلاثُونَ حَسَنَةً

Mâlik b. Teyyihan rivayet ediyor. Efendimiz (sas) buyurdular ki: "Her kim 'es-selamü aleyküm' derse on sevap kazanır. Kim 'es selamü aleyküm ve rahmetullahi' derse yirmi sevap kazanır. Kim de 'es selamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhü' derse otuz sevap kazanır."

(Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII, 244)

"Eğer siz Allah yolunda savaşmak, mallarınızı, çoluk ve çocuklarınızı kaybetmek ve her türlü sıkıntıya göğüs germeyi göze alıyorsanız, bu işe evet deyin, yoksa daha işin başındayken hayır deyip evlerinize dönün."

Mâlik b. Teyyihân (ra)

(Taberî, *Tarih*, II, 238, 239)

Adı	Mâlik b. Teyyihan
Anlamı	Sahip, tassaruf edebilen
Künyesi	Ebu'l-Heysem/ *Heysem'in Babası*
Lakabı	Züsseyfeyn/*İki kılıç sahibi*
Baba Adı	Teyyihan b. Mâlik b. Atîk
Anne Adı	Leyla bint Atîk b. Amr
Kabilesi	Abdüleşheloğulları/Evs
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Bilinmiyor.
İslam'a Girişi	Nübüvvetin 11. yılı
Sohbet Süresi	11 yıl
Rivayeti	1
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, vs.
Görevleri	Hayber ve Fedek bölgesinin vergi tahsildarlığı
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 20/ Miladî, 641
Vefat Yaşı	Bilinmiyor.

Medine'nin Yiğidi
MÂLİK B. TEYYİHÂN
(Radîyallahu Anhu)

Saâdet Asrı'nın bir güzel yiğidi ile tanışmak için, hayat defterinin sayfaları çevireceğimiz, Mâlik b. Teyyihân'ın rivayet ettiği bir hadis ile sözlerime başlamak istiyorum. Diyor ki o aşk ve sevda insanı: Efendimiz (sas) buyurdular ki: **"Her kim 'es-selamu aleyküm' derse on sevap kazanır. Kim 'es-selamu aleyküm ve rahmetullah" derse, yirmi sevap kazanır. Kim de "es-selamu aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu" derse elli sevap kazanır."**[1] Başka rivayetlerde bu selama en güzel şekli ile karşılık veren de aynı sevap oranında sevap kazandığının müjdesi verilir.[2] Söz Resûlullah'ın (sas), müjde O'nun, bu güzel müjdeyi bize duyuran ise, Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişen Mâlik b. Teyyihân... Biz de bu müjdeye binaen selamların en güzeli, en hası, en iyisi olan selamımız ile selamlayarak, bu bahsimize başlıyoruz: Es-selâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu...

Allah aramızda muhabbetin en önemli vesilesi olan selamı yaysın,[3] bu selamlar Dâru's-Selâm olan cennetin kapılarını bize açsın. Orada es-Selâm olan Rabbimiz'in cemâlinde bizleri buluşturtsun inşallah...

82 İl 82 Sahâbî denilip yola çıkıldı. Amaç belli, kulluğun en kaliteli ve hasını ortaya koymuş, bu adımlarıyla da Allah'tan (cc) tasdik görmüş,[4] Al-

---

[1] Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr,* VIII, 244; Heytemî, *Mecmau'z-Zevâid,* VIII, 31; Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân,* II, 374.

[2] İbn Mâce, *İkametu's-Salât,* 14; Ebû Dâvûd, *Edeb,* 138, 139; Tirmizî, *İsti'zan.*

[3] *"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!"* Müslim, *İmân,* 93-94; Tirmizî, *Et'ime,* 45; İbni Mâce, *Mukaddime,* 9

[4] *"İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirler) onları barındıran ve yardım edenler var ya (ensâr), işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır."* Enfâl 8/74.

lah (cc) onlardan razı, onlar da Allah'tan razı olmuş[5] o güzide nesli biraz olsun onlarla tanıyabilmek, tanışabilmek; onların rehberliğinde ve öncülüğünde adımlarımıza ayar çekmek, kendi seviyemizi yükseltmeye çalışmak ve onların cihana bıraktıkları izleri takip ederek, Rabbimize doğru yürümek... Bu amaç ile yola çıkıldı, Rabbimize sonsuz hamdler olsun sahâbenin kerameti ve bereketi ile bugün 37. durak olan Bursa'mıza, güzel şehrimize, medeniyet beşiğimize eriştik...

Mâlik b. Teyyihân ve Bursa

Bursa'nın nasibine pek tanımadığımız, çoğumuzun adını ilk kez duyduğu, çoğumuzun adını bildiği; ama tam anlamı ile değerini takdir edemediği saâdet asrının çok önemli isimlerinden biri olan Mâlik b. Teyyihân düştü. Neden Bursa'nın nasibi bu büyük sahâbî oldu? Neden başka biri değil de Hz. Mâlik seçildi? Sebebi şu: Miladî 6. asırda, Efendimiz'in (sas) Mekke'de başlattığı iman mücadelesi bir türlü doğup büyüdüğü Hz. İbrahim'in şehri olan o kutlu belde de istenilen yankıyı bulamadı. Bu sefer Efendimiz (sas) farklı alternatifler aradı. Biraz sonra bazı detaylarını okuyacağımız üzere, önce Taif'e gitti, orada istediğini elde edemedi. Sonra Mina çadırlarını dolaştı, orada da umduğunu bulamadı. Sabırların tükendiği, ümitlerin bitmeye doğru yürüdüğü bir zeminde Akabe denilen yerde küçük bir çadır gördü. O çadırın içerisinde 6 tane Hazrecli delikanlı vardı. Başlarında saâdetli sahâbî Es'ad b. Zürâre bulunuyordu. Efendimiz (sas) bu delikanlılara kendisini tanıttı ve onları imana davet etti. Kabul ettiler, dönüp o günkü adı ile Yesrib'e geldiler. Es'ad b. Zürâre Yesrib'e gelir gelmez ilk işi çok sevdiği, kader birliği yaptığı -neden olduğuna geleceğiz- Mâlik b. Teyyihân'a bu yeni meseleyi açtı, hiç itiraza kapı aralanmadan Mâlik bu dini kabul etti[6] ve bir anda Yesrib'de bir iman hamlesi, bir iman hizmeti başladı. O gün onların Yesrib'in toprağına ektikleri tohum, bir müddet sonra Mus'ab b. Umeyr gibi bir iman

[5] *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensâr ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."* Tevbe 9/100.

[6] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518.

bahçıvanının gelişi ile bambaşka bir noktaya ulaştı, böylelikle de Medine koca bir İslâm medeniyetinin yatağı, çekirdeği, ilham kaynağı oldu.

Miladî 6. asırdan 7 asır sonrasına gelin; Medine'deki İslâm medeniyeti genişledi; halifeler döneminde İslâm'ın dirilten mesajları Yemen'den İran'a, Azerbaycan'dan Libya'ya, Mısır'dan Kıbrıs'a ciddi bir coğrafyaya yayıldı. Hz. Ali'nin şehadeti ile Emeviler tarih sahnesine çıktılar. 90 yıl süren Emevî yönetimi içte birçok sıkıntılı işler yapsalar da Allah (cc) onların eliyle de İslâm'ın mesajlarını çok daha ötelere taşıttı. Emeviler'den sonra tarih sahnesine 750 yıl sürecek Abbasiler geçti. Abbasiler döneminde çok ciddi fetihler gerçekleşemedi. Çünkü ümmet bir olma özelliğini kaybetmişti. Artık İslâm dünyası denen büyük bir dünya vardı; ama paramparça olmuş, küçük küçük beylikler halinde varlıklarını devam ettiren bir durum ortadaydı. İşte böyle bir zeminden sonra Miladî 13. asra gelince, yani Asr-ı Saâdet'in arkasından yedi asır sonra küçücük bir belde olan Söğüt'ten başlayan yürüyüş, Gündüz Alp'in oğlu Ertuğrul Gazi (v. 680/1281-82), onun oğlu Osman Gazi (v.724/1324) ile farklı bir sürece girmiş, Osman Gazi vefat yoluna girdiğinde ise oğlu Orhan Gazi (v.763/1362) bu toprakları fethetmek için atını buralara sürmüştü. Onun vesilesi ile fethedilen bu topraklara da bir tohum ekilmiş, o tohum 6 asır sürecek koca bir Osmanlı çınarına dönüşmüştü. Ekilen küçücük bir tohum nasıl çınara dönüşür, bunun en güzel örneği Medine ve Bursa'dır. Yesrib'i Medine'ye dönüştüren iki yiğit Es'ad b. Zürâre ve Mâlik b. Teyyihân, Bursa'yı Medine'ye dönüştüren, yani medeniyet beşiği haline getiren ise Orhan Gazi... İşte bu neticelerden dolayı istedik ki bu güzel topraklarda, o güzel insanı analım, Yesribleşen coğrafyaları bir daha Medine kılmanın yolunu ve yöntemini Mâlik b. Teyyihân'dan öğrenelim. Mevlâ bana gerçek manada anlatabilmeyi, yansıtabilmeyi; size, bize hepimize de anlamayı ve anladıklarımız ile yaşayabilmeyi nasip etsin.

Kimdir Mâlik b. Teyyihân?

Mâlik b. Teyyihân, Medine'nin iki büyük Arap kabilesinden biri olan Evs kabilesine mensuptur. Malumunuz, Medine'de Evs ve Hazrec isminde iki Arap kabilesi, Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka isminde de üç

Yahudi kabilesi var.[7] Hz. Mâlik, Evs kabilesinin Abdüleşheloğulları'ndandır.[8] Abdüleşheloğulları dediğimiz zaman, ensârın büyüklerinden Sa'd b. Muâz'ın ailesi demiş oluruz, bir namaz sevdalısı olan Abbad b. Bişr'in ailesi demiş oluruz, Bedir'in kahramanlarından Rafî b. Yezid demiş oluruz yine ensârın yiğit isimlerinden Useyd b. Hudayr ve daha nice sahâbî demiş oluruz.[9]

Doğum tarihini net olarak bilmiyoruz; ama Es'ad b. Zürâre ile çok yakın arkadaş oldukları için birbirlerinin akranı olduklarını söyleyebiliriz. Es'ad'ın doğum tarihi miladî 589'du.[10] Yani Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiğinde Es'ad, 33 yaşları civarındaydı, büyük ihtimalle Mâlik de o yaşlarda idi veyahut biraz daha büyüktü. Babası Teyyihân b. Mâlik, annesi yine ensârdan Cüşemoğulları'ndan Leyla bint Atik'tir.[11] Anne ve babasının ikisinin de İslâm'dan önce vefat ettikleri rivayet edilir.[12] Mâlik b. Teyyihân'ın iki erkek kardeşi var: Ubeyd ve Ubeydullah... Bu iki kardeşi de Müslüman oluyorlar, Ubeyd hem Bedir'e hem Uhud'a katılıyor ve Uhud'da İkrime b. Ebî Cehil tarafından şehit edilir.[13] Ubeydullah ise Uhud'a katılıyor, ama hayatının ondan sonrası için bir bilgiye ulaşamıyoruz.[14] Ailesi işte böyle bir aile...

Mâlik b. Teyyihân'ın iki evlilik yaptığını görüyoruz, bir çocuğu olduğunu bazı rivayetlerden öğreniyoruz. Ama bu konuda net bilgilere sahip değiliz. Onun meşhur künyesi Ebu'l-Heysem'dir.[15] Heysem isminde çocuğu var mı, bu künye neden ona verilmiş bunu tam bilmiyoruz, ancak onun künyesinin isminden daha fazla bilindiğini ve genelde bu künye ile tanın-

[7] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 39.
[8] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 317; İbn Abdilberr, IV, 336.
[9] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 488-520.
[10] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 282; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37, 38; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 205, 206; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 175, 176.
[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518.
[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518.
[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 520; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1213, 1214; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 529; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 136, 137.
[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 520; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1206; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 516; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 130.
[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 317; İbn Abdilberr, IV, 336.

dığını biliyoruz. Biz de onu anlamaya çalıştığımız bu bahiste bazen ismini, bazen künyesini kullanacağız.

Hayırla Başlayan Dostluk, Hayırla Neticeleniyor

Mâlik b. Teyyihân, o günkü adı ile Yesrib'de çocukluk ve gençlik dönemlerini geçiriyor. Kendisi Evs kabilesinden, çok sevdiği arkadaşı Es'ad b. Zürâre ise Hazrec kabilesindendir. İslâm öncesi dönemde aileleri arasında sıkıntılar olmasına rağmen onlar dostluklarını sürdürüyorlardı. Hatırlanacağı üzere tarihe Buâs Savaşları[16] diye geçen ve Evs ve Hazrec'ten bir sürü insanın ölmesine neden olan bir zemin olduğu için iki kabile arasında sürekli çekişmeler ve sorunlar vardı. Böyle bir zemin olmasına rağmen Hz. Es'ad ile Hz. Mâlik'i bir araya getiren ortak bir payda vardı. Bunun ne olduğunu kaynaklarımızdan öğreniyoruz: İkisi de kavimlerinin mevcut dini düşüncelerini doğru bulmaz, putlara tapmaz, onların adına kesilen kurbanların etini yemez, içki içmez ve zina etmezlerdi.[17] Yani onlar Medine'nin hanifleri, fetret döneminin mü'minleriydiler. İkisi bir araya gelir, zaman zaman bu meseleleri konuşur ve Yahudilerden duydukları gelecek son Nebi'nin zuhurunu beklerlerdi. O ikisinin de hiç aklından geçmiyordu, gelecek peygambere yakın olmak. Çünkü onlar, O'nun Yahudilerin içlerinden çıkacaklarını zannediyorlardı.[18] İşte günler böyle geçerken Mekke'de Efendimiz (sas) zuhur etmiş, yaklaşık 10 yıldır da iman mücadelesini başlatmıştı.

Nübüvvetin 10. yılına gelince, Efendimiz (sas) 10 yıllık mücadelesinin sonunda risalet davasına sahip çıkma adına Mekke'de zemin bulamayacağını görünce, Taif'e yönelmiş, orada da olmamış sadece Ninovalı Addas'ı kazanarak [19]Mekke'ye geri dönmüştü. Ancak Efendimiz (sas) mensup olduğu davayı çok iyi anlayan biri olarak, 'bu davada arkaya bakmak yok, neticeye takılmak yok' bundan dolayı başka bir zemin bulmaya girişmiş, böylelikle de Mina çadırlarını, Mekke'ye dışarıdan gelen tüccar ve hacıları ziyaret ederek onlara bu yeni daveti ulaştırmak istemişti.

[16] Bkz. Asrı Çubukçu, "Buâs", *DİA*, VI, 340.
[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518.
[18] Ebû Nu'aym, *Delâil*, I, 299; Taberî, *Tarih*, II, 234.
[19] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 62; Taberî, *Tarih*, II, 230.

Nübüvvetin 11. yılı; Efendimiz (sas) sağına Hz. Ebû Bekir'i, soluna Hz. Ali'yi alarak Mina çadırlarına yönelmişti. Efendimiz (sas) o günler 51 yaşında, Hz. Ebû Bekir o günler 49 yaşında, Hz. Ali'de o günler 21 yaşlarındadır.[20] Neden Efendimiz (sas) o yolları Ebû Bekir ve Ali ile yürümüştür? Neden sağında Hz. Ebû Bekir varken, soluna Hz. Ömer'i değil de Hz. Ali'yi alarak o yola çıkmıştır? Çünkü Kureyş, dışarıdan gelen heyetlerin İslâmi davete kulak tıkamaları için boş durmuyor, ellerinden gelen her çabayı ortaya koyuyorlardı. Özellikle bu menfi propagandayı iki isim, iki ayrı sıfatla yapıyorlardı. Bu iki isimden biri amca Ebû Leheb, diğeri ise Mekke'nin en saygın isimlerinden biri olan Ebû Cehil'di. Ebû Leheb, bazen Efendimiz'den (sas) önce, bazen onun hemen arkasından, onun dolaştığı ya da dolaşacağı çadırlara gidiyor; "Onu dinlemeyin, o benim yeğenimdir; ben onun çocukluğunu bilirim, ona ailesi bile yüz çevirmiştir, işte ben amcasıyım, ama onun karşısındayım"[21] diyerek davetin tesirini kırmaya çalışıyor; Ebû Cehil ise: "O bizim içimizden çıkmış bir mecnundur; içimizdeki zayıf ve köleleri kandıran bir sihirbazdır, ona sadece içimizdeki fakir, fukara, köle ve esirler inanıyor"[22] diyordu. İşte Efendimiz (sas) bu iki isme ve bu iki ismin kullandığı iki sıfata karşılık Mina'nın zorlu yollarını yanına aldığı iki isim ve o iki ismin taşıdığı iki ayrı sıfatla yürüyordu.

Efendimiz (sas) sağına Ebû Bekir'i, soluna Ali'yi alarak o yola revan olması şu anlama geliyordu: "Eğer Kureyş bana sadece zayıfların ve kölelerin inandığını söylüyorlarsa bunun en büyük yalan olduğunun ispatı Ebû Bekir'dir. Çünkü Ebû Bekir Kureyş içerisinde en saygın isimlerden biridir. Dâru'n-Nedve'nin sakinlerindendir; büyük bir nesep âlimidir; Benî Teym ailesinin en önemli ismidir. Ali'nin sola geçirilmesinin hikmetine gelince; aslında onun varlığı ise; Ebû Leheb'e ve onun dediklerine verilmiş bir cevaptır. Ebû Leheb, üvey amcadır;[23] ancak davete karşıdır. İşte Ali de amcaoğludur; hem de özdür hem de Ebû Talib'in oğludur; demek ki Muhammed

[20] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 81, 82.
[21] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 81, 82.
[22] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 81, 82.
[23] Efendimiz'in (sas) babası Abdullah'ın annesi, *Fatıma bint Amr*, Ebû Leheb'in annesinin adı, *Lübnâ bint Hâcir*'dir. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 222.

(sas) ailesi tarafından dışlanmış birisi değildir. Görüyorsunuz değil mi atılan adımların, seçilen isimlerin hikmetini...

Mina'daki Küçük Çadırın Attığı Büyük Adım

İşte o günler Efendimiz (sas) 15 ya da 20 çadıra ve onlarca şahsa bu daveti götürmüştür.[24] Peki, sonuç ne olmuştur? Bir iki istisna olay dışında ortaya çıkan sonuç pek de iç açıcı değildir. Kimi karşılarına gelen Hz. Peygamber'i (sas) ve O'nun dile getirdiği mesajları dinlememiş, kimi hemen onları çadırlarından kovmuş, kimi alaya almış, kimi umursamamış. Böylece Mina günlerinin sonunda ümitlerin yavaş yavaş tükendiği bir noktaya iş varmıştı.

Efendimiz (sas) ise karşılaştığı onlarca olumsuzluğa rağmen, dur-durak tanımadan yoluna devam etmiş, artık gecenin sonuna doğru gelinmiş, Efendimiz (sas) yavaş yavaş eve dönme yoluna girmişti. Mina'dan Cemarat'a doğru yürürken, Akabe denen yerde küçük bir çadır ile karşılaşmıştı. Sordurmuş o çadırı; Yesrib'ten gelen Hazreclilere mensup küçük bir kafilenin olduğunu öğrenmişti. Birbirleri ile akraba 6 delikanlının kaldığı bir çadırdı bu çadır...

Efendimiz (sas) girecek bu çadıra tanıştıracak kendini, tanıyacak onları; sonra yeni dinden bahis açacak, kapılar açılacak ve iman adına bir tohum ekilecekti. Es'ad b. Zürâre ve beş arkadaşı o akşam iman edip, İbrahim Sûresi'nin 18 ayetini Efendimiz'den (sas) öğrenip Medine'ye doğru yola çıkacaklardı.[25]

Es'ad b. Zürâre, Medine'ye gelir gelmez ilk işi bu yeni hadiseden çok sevdiği arkadaşı Mâlik b. Teyyihân'ı/ Ebu'l-Heysem'i haberdar etmek olacaktı. Hemen dostunun yanına varacak, başlarından geçenleri anlatacak, öğrendiği ayetlerden bazılarını okuyacaktı. Es'ad b. Zürâre anlatacağını anlatacak, sözünün bittiği yerde Ebu'l-Heysem konuşacak; onun konuşması ise şehadet cümlesinden başka bir şey olmayacaktı. Böylelikle Yesrib'in ilk iman edenlerinden biri olarak tarihe geçecekti.

[24] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 204.
[25] Beyhakî, *Delâil*, II, 148.

Mâlik b. Teyyihân, Es'ad b. Zürâre'den Hz. Peygamber'e (sas) dair bazı sorular soracak, aldığı her cevap ile de O'na olan sevgisi ziyadeleşecek ve o, görmediği halde Efendimiz'e (sas) âşık olacak, okunan ayetlerden çok etkilenecek: *"Evet, bu o! (Yani Yahudilerin bahsettiği peygamber) Bunlar da Allah'ın kelamı"* diyecekti. [26]

Yesrib'de Başlayan İman Mücadelesi

O günden sonra Es'ad b. Zürâre ve Ebu'l-Heysem kendi kavuştukları iç huzura insanlar kavuşsun diye gayret içerisine girmişlerdi. Ulvî bir vazife olan tebliği kendilerine vazife olarak edinmiş, ev ev, kapı kapı dolaşarak Yesrib'in sokaklarına iman tohumlarını ekmişlerdi. Neden Es'ad saâdetli sahâbîdir? Neden Mâlik, Medine'nin yiğididir? Attıkları bu adımlardan anlamamız gerekir... Es'ad, Akabe'de attığı bir adım ile 11 senedir gülmeyen Resûlullah'ı (sas) güldürmüş, Ebu'l-Heysem ise görmediği halde iman ettiği peygamberinin getirdiklerini Medine sokaklarına ekerek Medine'nin yiğidi olmuştur. Tam bir yıl, bu tebliğ ve irşad faaliyetleri sürmüş ve artık Yesrib'de ciddi bir potansiyel oluşmuştu. Yesrib'in o ilk mü'minleri, işe evden başlamış, önce kendi evlerini ıslah etmiş, sonra Es'ad'ın evlerini kendilerine bir mektep, bir dâr/ev, bir Dârü'l-Erkâm edinmiş ve hizmetlerini böyle sürdürmüşlerdi.

1 yıl sonra aylar yavaş yavaş Zilhicce'ye yaslanmaya başladığı an, Yesrib'i tatlı bir heyecan sarmıştı. Çünkü o günlerde Mekke'ye gidilecek ve Efendimiz (sas) ile buluşulacaktı. Bir yıl önce Efendimiz'i (sas) görenler de büyük bir özlem ve hasret, hiç görmeyip yeni tanışacaklarda ise büyük bir heyecan ve merak vardı. Vakit gelince Es'ad ve arkadaşları hadi deyip yola revan oldular. Bu sefer sayıları 12 idi. Bu 12 kişiden 5'i geçen sene Efendimiz (sas) ile buluşanlardan oluşuyordu. Geçen seneki buluşmada olup da bu sene gitmeyen ya da gidemeyen bir kişi vardı. O da Câbir b. Abdullah b. Ri'âb idi.[27] Câbir nedendir, bilemiyoruz, o seneki buluşmada yoktur. O günler hasta mıydı? Başka bir mazereti mi vardı, işimi vardı tam olarak bilemiyoruz.

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 317; İbn Abdilberr, IV, 336.
[27] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 97; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 152, 153.

Dolayısı ile 12 kişinin 5'i geçen sene Efendimiz (sas) ile buluşanlardan, 7'si ise yeni Müslüman olmuşlardan, yani Dârü'l-Es'ad'ın meyvelerinden oluşuyordu. Bu 12 kişiden 10'u Hazrecli,[28] ikisi Evsli idi. İşte bu Evslilerden biri Ebu'l-Heysem Mâlik b. Teyyihân, diğeri ise Uveym b. Sâide idi.[29]

Akabe'de Büyük Buluşmaya Doğru

Bu 12 kişilik kafile gelip Akabe denilen yerde çadırlarını kurdular ve Efendimiz'i (sas) beklemeye başladılar. Efendimiz (sas) gecenin ilerleyen vakitlerinde çadıra teşrif etti. Efendimiz (sas) bir yıllık olan-biteni Es'ad'dan dinledi. Dinlediklerinden dolayı da çok memnun oldu. Tanışma faslı bitti. Sonra Efendimiz (sas) buyurdular ki: ***"Hadi konuşun ama sözü kısa tutun. Çünkü üzerimizde gözler var."***[30] Efendimiz (sas) Mekke'nin bu işten haberdar olmasından çekiniyordu. Bundan dolayı da işi fazla uzatmak istemiyordu. Hal böyle olunca Es'ad dedi ki: *"Ya Resûlullah! Öyle ise bize şartlarını söyle. Bizden ne istiyorsun?"* [31]Artık iş biat sürecine girmişti. Şartlar söylendi eller uzatıldı, biatlar yapıldı. Şimdi bu 12 Medineli dönecekler geldikleri topraklara, devam edecekler iman hizmetine, bir yıl sonra yine aynı vakitte ve yine aynı yerde buluşulacak, duruma göre hareket edilecekti. Tam söz bitecekken biri müsaade istiyor ve diyor ki: "Ya Resûlullah! Bize bir Kur'ân muallimi versen de o bize hem Kur'ân'ı öğretse hem namazları kıldırsa hem tebliğ çalışmalarında bize rehberlik etse olmaz mı?" [32] Bu talep gelince, Efendimiz (sas) hiç düşünmeden Mus'ab diyor ve Mekke'nin o soylu insanını Medine'ye Kur'ân öğretmeni olarak gönderiyordu.[33]

Dönüyor, bu 12 yiğit, önlerinde rehberleri Mus'ab b. Umeyr, durmak yok yine aynı heyecan, hatta daha fazlası ile mücadele sürdürülüyor. Bir yıl

[28] Hazrecli olanlar şunlardı: Es'ad b. Zürâre, Avf b. Hâris, Ukbe b. Âmir, Kutbe b. Âmir, Râfî b. Mâlik, Muâz b. Hâris, Zekvan b. Abdi Kays, Ubâde b. Sâmit, Yezid b. Sa'lebe ve Abbas b. Ubâde. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 74, 75; İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 207.

[29] İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 74, 75; İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 207.

[30] İbn Esîr, *el-Kâmil,* II, 97; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 152, 153.

[31] İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 207; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 152, 153.

[32] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 129; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* IV, 36,37.

[33] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 129; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* IV, 36,37.

içerisinde öyle bir noktaya geliyor ki imanın mesajlarının Yesrib'de girmediği ev kalmıyor. Allah, Mus'ab b. Umeyr'in usûl ve üslubuna uygun tebliği ile derinlikli ihlasının neticesi ile böyle bir başarı nasip ediyor. Bir yıl sonra yine Zilhicce ayında Mus'ab b. Umeyr, arkasında 73 erkek, 2 kadın tam 75 sahâbî ile Akabe'ye geliyor; [34] Mekke'nin girişinde yollarını onlarla ayırıyor: "Mekkeliler beni sizinle görmesinler" diyerek bir başka yoldan Efendimiz'e (sas) doğru yürür. Yesrib'liler ise Akabe'de konaklar ve gece Efendimiz'i (sas) beklerler. Efendimiz (sas) onlara o gece gelecek, çok önemli şeyler konuşulacak ve hicret yolu o gece açılacaktır...

Mus'ab b. Umeyr, kimselere sezdirmeden doğruca Efendimiz'in (sas) yanına geliyor. Allah Resûlü o büyük davetçiyi karşısında görünce çok sevinir, sarılır; ikisi de orada gözyaşlarını tutamazlar. Bir yıllık hasret orada son bulur. Efendimiz (sas) hemen Mus'ab'ı yanı başına oturtur ve ona Yesrib'deki durumları sorar. Ne der Mus'ab: *"Ya Resûlullah! Yesrib'de imanın ulaşmadığı, konuşulmadığı bir tek ev kalmadı."* Efendimiz'in (sas), duymak istediği de buydu zaten... Öyle bir sevinir, öyle bir sevinir ki: ***"Musabü'l-Hayr, desene Allah senin elinle Yesrib'e hayrı ulaştırdı"***[35] der...

Biat, Sadâkat ve Hicret

Gecenin ilerleyen vakitlerinde Efendimiz (sas) bu sefer yanına daha o güne kadar Müslümanlığını ikrar etmemiş olan amcası Hz. Abbas'ı ve Hz. Ebû Bekir'i alarak Akabe'ye doğru yürüdü. Hz. Ebû Bekir'e o gün biçilen rol dışarıyı kontrol etmek ve bu konuda herhangi bir tehlike oluşursa haber vermek, Hz. Abbas'a biçilen rol ise Efendimiz'in (sas) aslında sahipsiz olmadığını Medinelilere hissettirmekti.[36]

Uzunca sayılabilecek bazı konuşmalar olur o gece; ama gecenin en önemli adımını biz Ebu'l-Heysem'den göreceğiz. Konuşmalar yapılır, Efendimiz (sas) şartlarını söyler, Medineliler soracaklarını sorarlar, heyecan dorukta, duygular coşmuş ve bir an önce biat yapılması arzulanmaktadır.

[34] İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 56; İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 207, 208.
[35] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 127; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* V, 175.
[36] İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 83, 84; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 160.

Böyle bir ortamda bir anda bir ses duyulur çadırın içinden... Sesin sahibi diyor ki: *"Sizler bu zâtın Allah tarafından size peygamber gönderildiğine iman ve tasdikte bulunduğunuzu biliyorsunuz, değil mi?"* Hiç beklenmedik bu soruya Yesribliler: "Evet, tabi biliyoruz, bilmesek ne işimiz var burada!" diye bir tepki gösterdiler. Sesin sahibi sözüne devam ederek diyordu ki: *"Kendisinin Belde-i Haram'da oturduğunu, doğum yerinin de burası olduğunu, ailesinin de Belde-i Haram'da bulunduğunu biliyorsunuz, değil mi?"* Yesribliler yine kızgın bir eda ile bu adam bilinen şeyleri neden tekrar ediyor diye içlerinden geçirdiler; ama "Evet! Biliyoruz!" diye de cevap verdiler. Sesin sahibi bu sefer dedi ki: *"Ey kavmim! Vallahi ben de sizler gibi bu zatın Allah'ın gönderdiği son elçi olduğuna ve doğruluğuna şehadet ediyorum! Kendisi, bugün, Allah'ın Harem'inde, kavim ve kabilesinin himayesi altında emniyet içinde bulunmaktadır. İyi biliniz ki O'nu alıp yanınıza götürdüğünüz zaman, bütün Arapları, karşınıza alacaksınız. Eğer siz Allah yolunda savaşmak, mallarınızı, çoluk ve çocuklarınızı kaybetmek ve her türlü sıkıntıya göğüs germeyi göze alıyorsanız, bu işe evet deyin, yoksa daha işin başındayken hayır deyip evlerinize dönün."* [37]

Medineliler hep bir ağızdan "evet, her şeyi göze alarak biz Resûlullah'ı (sas) kabul ediyor ve onu yanımıza davet ediyoruz." dediler. Bu sözün sahibi kimdi? Kim olacak, Ebu'l-Heysem'di... Peki, neden Ebu'l-Heysem böyle bir konuşma yapma ihtiyacı duydu. Sebebi bellidir: Heyecanların, duyguların coştuğu bir zeminde, işi makul bir noktaya getirmek istiyor. Daha doğru bir ifade ile heyecanın altını iman ile sadâkat ile doldurmak istiyor. Bu çok önemli bir noktadır. Gerçekten din, heyecan ister, canlılık ister; ancak bunların altının iman ve ilim ile dolmasını da ister. İlimsiz heyecanın devam edemeyeceğini çok iyi bilir. İşte Ebu'l-Heysem buna dikkat çekiyor. Eğer orada bu konuşmalar yapılmasa, belki yarın sıkıntılar ortaya çıktığında bazıları o gün duyguların coştuğu zamanda söyledikleri sözlerin gereklerini yerine getirmeyebilirlerdi. Ama Ebu'l-Heysem, arkadaşlarının dikkatini bu işin ehemmiyetine bir kez daha çekerek, 'neye söz verdiğinizi iyi bilin, başınıza gelecekleri iyi hesap edin, sadece duygularınızla hareket etmeyin, ona

[37] Taberî, *Tarih*, II, 238, 239; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 160.

göre davranın' diyordu. Bu adım çok önemli bir adımdı; işte onu yiğit yapan da bu idi.

Medinelilerden duymak istediğini aldıktan sonra Ebu'l-Heysem, Efendimiz'e (sas) döndü ve dedi ki: *"Ya Resûlullah! Bizler sana iman ettik, şimdi seni yanımıza almakla Arapları ve Yahudileri karşımıza alacağız. Onlarla bizim aramızda belli antlaşmalar vardı, hepsini şimdi yok sayacağız. Peki, Sen bizim yanımıza geldikten sonra Allah (cc) bu işi kemale erdirince, İslâm Hicaz'ın tamamına hâkim olunca, bizleri terk edip, Mekke'ye doğduğun topraklara, akrabalarının yanına geri mi döneceksin?"* [38] Bu soruyu Ebu'l-Heysem sormayana kadar kimsenin aklına gelmemişti, aklına hayran olduğumuz; bir anda çadırın havasını değiştiren bu soruyu sormuştu. Peki, Efendimiz (sas) ne demişti: **"Kanımın son damlasına kadar sizinle beraberim. Kabrimde sizin kabirlerinizin yanında olacaktır. Bundan sonra ben sizdenim, siz de bendensiniz. Benim dostlarım sizin dostlarınız, düşmanlarım sizin düşmanlarınız, sizin dostlarınız benim dostlarım, sizin düşmanlarınız ise benim düşmanlarımdır."** [39]

Bu sözlerin ardından biat başladı. İlk biat eden de Medine'nin yiğidi olan Ebu'l-Heysem oldu.[40] Biat bitince Efendimiz (sas) 73'ü erkek, 2'si kadın, bu 75 kişi içerisinden, 12 tane nakip yani temsilci; işi yürütecek, aileleri temsil edecek isimleri seçti. Katılanların sayısına uygun olarak 9 Hazrecli, 3 Evsli nakip seçildi.[41] Seçilen 3 Evsliden biri de Ebu'l-Heysem'di. [42]

Tarihe II. Akabe biatı diye geçen bu biattan sonra Yesrib'in kapıları imana açıldı, muhacirler gruplar halinde hicret etmeye başladılar. En son Efendimiz (sas) hicret etti. Artık hem Mekkeliler için hem Medineliler için yeni bir hayat başladı.

[38] Taberî, *Tarih,* II, 238, 239; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 160; Ebû Nu'aym, *Delâil,* I, 304.
[39] Taberî, *Tarih,* II, 238, 239; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 160; Ebû Nu'aym, *Delâil,* I, 304.
[40] Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* VI, 47.
[41] Hazrec'ten olan nakibler şunlardı: Es'ad b. Zürâre, Sa'd b. Rebia, Abdullah b. Revâha, Râfi b. Mâlik, Berâ b. Ma'rur, Abdullah b. Amr b. Haram, Münzir b. Amr, Ubâde b. Sâmit ve Sa'd b. Ubâde. Evs'ten olan nakibler ise şunlardı: Sa'd b. Hayseme, Üseyd b. Hudayr ve Rifâa b. Abdülmünzir. Bkz. el-Mağlûs, *Siyer Atlası,* 145.
[42] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 518.

Yesrib'den Medine'ye; Medine'den Medeniyete

Efendimiz (sas) birkaç gün Kubâ'da kalıp oraya takva üzerine kurulan ilk mescidi inşa ettikten sonra Neccaroğulları mahallesine geldi ve burada da mescidini inşa etti. Mescidin inşasının hemen arkasından tarihte şu ana kadar ikinci bir örneği olmayan muahât, yani ensâr-muhacir kardeşliğini tesis etti. İbn Sa'd'a göre 50 muhaciri 50 ensâra,[43] Makrizî'ye göre 83 muhaciri 83 ensâra kardeş kıldı.[44] Tabi bu öylesine olan bir şey değildi; kesinlikle iki tarafta gözetilerek ortaya konan bir adımdı.

Ebu'l-Heysem'in muhacir kardeşi kim olmuştu? Ona seçilen isim üzerinden, biz Ebu'l-Heysem'in değer ve kıymetini daha iyi anlayabileceğiz. Onun muhacir kardeşi, ilk Müslümanlardan, Efendimiz'in (sas) çok sevdiği, vefat ettiğinde âdeta gözyaşları ile kendisini yıkadığı Osman b. Maz'ûn olacaktı, Resûlullah onu, ona kardeş kıldı.[45] Aralarında çok güzel bir kardeşlik oluştu. İki yıl boyunca birbirlerine olan muhabbet ve düşkünlükleri herkesi hayran bıraktı.

Gelen Zafer ve Hüzün

Hicretin 2. yılı Bedir'e, Mâlik b. Teyyihân hem muhacir kardeşi Osman b. Maz'ûn ile hem öz kardeşi Ubeyd b. Teyyihân ile birlikte katıldı.[46] Onun Bedir'in meydanında yiğitçe savaştığını kaynaklarımız aktarırlar... İslâm tarihinde Ebu'l-Heysem'in lakabı nedir biliyor musunuz? *Züsseyfeyn/ İki kılıç sahibi!* [47] Neden onun böyle bir lakabı vardır? O günün dünyasında bazı isimler savaş meydanlarında ellerinde iki kılıç ile savaşırlar. Hz. Hamza, Zübeyr b. Avvam, Hz. Ali, Ma'bed b. Vehb onlardan bazılarıdır.[48] İşte Ebu'l-Heysem de böyle bir kabiliyeti olanlardandır. O, o gün Bedir'in mey-

[43] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 238.
[44] Makrizî, *İmtaü'l-Esmâ*, I, 69.
[45] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 518; İbn Habib, *el-Muhabbar*, 74.
[46] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 130, 133.
[47] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 57; Sâbî, Hilâl b. Muhassin, *Rüsûmü Dâri'l-Hilâfe*, I, 128.
[48] Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III, 149; Nevevî, *Tehzibü'l-Esmâ*, I, 168; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 311; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1866.

danında da böyle savaşmış, ortaya koyduğu kameti ile de Efendimiz'i (sas) memnun etmiş ve iki kılıç sahibi anlamında *züsseyfeyn* lakabını da kazanmıştır.

Bedir'in sevinci ile Medine'ye dönen sahâbe, çok geçmeden büyük bir üzüntü ile karşılaşacaklardı. İslâm ordusu Medine'ye daha girmeden Efendimiz'in (sas) kızı Hz. Osman'ın hanımı Rukiyye validemiz vefat edecek,[49] çok geçmeden arkasından Ebu'l-Heysem'in muhacir kardeşi Osman b. Maz'ûn bu dünyadan ayrılacaktı. Baki Kabristanlığı'na defnedilen ilk muhacir erkek Osman b. Maz'ûn olacaktı.[50] Daha önce Ebu'l-Heysem'in çok sevdiği dostu Es'ad b. Zürâre vefat etmiş o da oraya defnedilen ilk ensâr olmuştu. [51]Şimdi de Osman b. Maz'ûn o güzel toprağa defnediliyordu.[52]Ebu'l-Heysem muhacir kardeşini hiç unutmayacak, hep vefa ile anacaktı.

O günden sonra Ebu'l-Heysem'i biz bütün gazvelerde göreceğiz. Uhud'da, Hendek'te, Hudeybiye'de Hayber'de Kaza Umre'sinde, Mekke Fethin'de ve Tebûk'ta... [53] Onun özellikle Tebûk'a katılışı bizim için çok önemlidir. O sayfalar içerisindeki tavrı bugünün insanına çok şeyler söylemektedir. Gerçi bazı kaynaklarda biraz sonra size anlatacağım tablonun kahramanı olarak başka bir Ebu'l-Heysem gösterilir. Meselâ Vakıdî'ye göre burada bahse konu olan Ebu'l-Heysem, Salim oğullarından Abdullah Haysemetü's-Salimi'dir.[54] Allahu âlem diyelim ve isimlerden ziyade mesaja yoğunlaşalım.

Keşke Gelen Ebu'l-Heysem Olsa!

Malumunuz, Tebûk Gazvesi çok büyük ve ağır bir imtihan meydanı idi. Bundan dolayı bu sefere *Usre (Zorluk) Gazvesi,* katılan askerlere ise *Cey-*

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe,* IV, 2506; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* VII, 116; İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* IV, 400, 401.
[50] İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1240, 1241; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* 592, 593; İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* III, 166, 167.
[51] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe,* I, 37.
[52] İbn Mâce, *Cenâiz,* 42; Ebû Dâvûd, *Cenâiz,* 57, 58.
[53] İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 518.
[54] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî,* III, 998.

şü'l-Usre/Zorluk Ordusu denmişti.[55] Allah Resûlü (sas) katıldığı bu son gazvede, iman ile nifakı birbirinden tamamen ayırmak istiyordu. Bundan dolayı sefer, tam hurma mahsullerinin kaldırılacağı bir zamana denk düşmüştü.[56] Hava sıcak, yol uzun, düşman kavî/güçlü, dostlar zayıftı... Böyle bir anda Resûlullah (sas), 30.000 kişilik zorluk ordusu ile Medine'den tam 780 km. uzaklıkta olan Tebûk'a doğru yola çıkmıştı.[57] Geride özel bir görev ile Medine'de kalan Hz. Ali,[58] bahanelere sığınıp gitmeyip kalan münafıklar ve sayıları 5-6'yı geçmeyen Müslümanlar kalmıştı. O Müslümanlardan biri Ebû Zer'di; bineğinden dolayı geç kalmıştı, yola çıkıp yetişecekti seferin bir yerinde Resûlullah'a... Geç kalanlardan biri de Ebu'l-Heysem'di, bir diğeri ise Umeyr b. Vehb'di; bu iki isim de çıkıp yetişeceklerdi zorluk ordusuna... Ama yetişemeyenler de olacaktı; Ka'b b. Mâlik, Hilal b. Ümeyye ve Mürare b. Rebi gibi... Onların durumu daha farklı idi, onlar tevbenin nasıl olacağını âleme göstermek için özel bir terbiyeye tabi tutulacak ve onlar hakkında ayetler nazil olacaktı. [59]

O günler Ebu'l-Heysem, bağ-bahçe işlerinden dolayı sefere katılamamıştı. Efendimiz (sas) sahâbe ile Tebûk'a doğru giderlerken ara ara: "Ya Resûlullah! Falancada seferden geri kaldı?" diyorlardı. Efendimiz (sas) ise: **"Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa Allah onu size kavuşturacaktır"** [60] diyordu. Ama Efendimiz (sas) özellikle üç isim hakkında çok üzülüyordu. Bunlar Ka'b b. Mâlik, Ebû Zer ve Ebu'l-Heysem'di. Bundan dolayı da Efendimiz (sas) bazen konaklanan yerde, Medine'ye doğru buğulu gözlerle bakıyor, bu çok sevdiği insanların bu hayırdan mahrum olmamasını temenni ediyordu.

[55] İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 161; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî,* III, 991.
[56] İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 167; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf,* I, 368.
[57] İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 168; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf,* I, 368.
[58] Hz. Ali, her ne kadar sefere katılma konusunda ısrar ettiyse de Efendimiz (sas) onu ailesinin başına vekil olarak bıraktı ve tarihe geçen o önemli sözünü söyledi: *"Ey Ali! Bana göre sen, Mûsâ'ya göre Hârun gibi olmaya râzı değil misin? Ancak, benden sonra peygamber yoktur!"* Buhârî, *Megâzî,* 78; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe,* 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* I, 170-173.
[59] Tevbe, 9/118, 119.
[60] İbn Esîr, *el-Kâmil,* II, 280; Taberî, *Tarih,* III, 145.

İman ordusundaki hal böyle iken, Ebu'l-Heysem Medine'de bağından evine dönmüş, yorgun bir şekilde hanımı onu karşılamıştı. Hanım çok güzel bir sofra donatmış, evin en serin köşesine koymuş, Medine'nin özel kuyularından buz gibi bir suyu da sofraya bırakmıştı. Ebu'l-Heysem, sofranın başına doğru gelmiş, o hale bakmış bir anda aklına Resûlullah (sas) ve sahâbe gelmiş; Akabe'de verilen sözleri hatırlamış ve: "Sübhanallah!" diye haykırmıştı. Hanımı ne olduğunu anlamamış, ona merakla bakarken Ebu'l-Heysem demişti ki: "Yazıklar olsun bana! Allah, Resûlü'nün geçmiş, gelecek tüm günahlarını bağışladığı halde o kavurucu güneşin altında cihad yollarında, ben ise mükellef bir sofranın başında, soğuk suların karşısında? Yakışır mı bu sana Ebu'l-Heysem, yakışır mı bu sana?" Hemen hizmetlisine: "Atımı hazırla!" demişti. Hanımı ısrar etmiş: "Tamam gideceksin; ama hiç değilse yemeğini ye, öyle git!" demişti. Durur mu Ebu'l-Heysem? O takılmış bazı şeylere geç kalmış, şimdi bir lokmalık vakit bile kaybetmeden zorluk ordusuna, iman ordusuna yetişmelidir. "Hanım vallahi bir tek lokma dahi almam, Resûlullah (sas), o halde iken ben nasıl bu sofraya otururum!" der ve biner atına çıkar tek başına yola... [61]

Yolda kendi gibi geç kalan Umeyr b. Vehb'e yetişir, beraberce İslâm ordusuna yetişmek için giderler. İslâm ordusuna yaklaştıklarında, Ebu'l-Heysem, arkadaşına der ki: "Ayrı ayrı gidelim Resûlullah'ın huzuruna, benim bir günahım var, onu Resûlullah'a arz ederken yanımda kimsenin olmasını istemiyorum" "Tamam!" der Umeyr... Ebu'l-Heysem, tek başına atını sürer İslâm ordusuna doğru... Sahâbe uzaktan bir karartı görürler ve hemen: "Ya Resûlullah! Biri bize doğru geliyor." Nedir Efendimiz'in (sas) sözü: "**Kûn Ebâ'l-Heyseme/(Keşke gelen) Ebu'l-Heysem olsa!**"[62] Evet, gelen odur. Geç kalmıştır; ama fırsatı kaçırmamıştır. Gelip kendini atacak Resûlullah'm (sas) önüne, özür beyan edecek, gözyaşı dökecek, Efendimiz'den (sas) de geç kalmasına rağmen takdir görecek ve orada Resûlullah'ın (sas) elleri ona hayır duası için havaya kalkacaktı. [63]

[61] Behyakî, *Delâil,* V, 222; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-Eser,* II, 217; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* V, 7.
[62] Taberî, *Tarih,* III, 144; Behyakî, *Delâil,* V, 223; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* V, 7, 8.
[63] Taberî, *Tarih,* III, 144; Behyakî, *Delâil,* V, 223; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* V, 7, 8.

Bazı Hatıralar

Kaynaklarımızda Ebu'l-Heysem ile Efendimiz (sas) arasında geçen birkaç hadise daha aktarılır... Onlardan biri Müslim'de isim vermeden, Tirmizî'de isim verilerek anlatılır. Ebû Hureyre rivayet ediyor: "Resûlullah (sas) bir gün ya da bir gece dışarı çıktı. Ebû Bekir ve Ömer'le karşılaştı. Onlara: **"Şu vakit evden çıkmanıza sebep nedir?"** diye sordu: "Açlık ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. Peygamber: **"Nefsim elinde olana yemin ederim ki gerçekten beni de dışarı çıkartan sebep, sizi çıkartan sebebin aynısıdır. Haydi kalkın."** İkisi de onunla birlikte kalktılar, ensârdan bir adama gittiler. Adam evinde değildi. Hanımı, Peygamberi görünce: "Hoş safa geldiniz" dedi. Resûlullah (sas) ona: **"Filan nerede?"** diye sordu. Hanımı: "Bize bir miktar tatlı su getirmeye gitti." Derken ensârdan olan o şahıs da geldi. Resûlullah'a ve arkadaşlarına baktı. Sonra da: "Allah'a hamdolsun! Bugün hiç kimsenin benim kadar değerli misafiri yoktur" dedi. Ensârdan olan o zat gidip taze, kuru ve yaş hurması bulunan büyükçe bir salkım getirdi, "Bundan yiyin" dedi. Bıçağı aldı, Resûlullah (sas) ona: "Sakın süt emziren bir davarı kesmeyesin" dedi. Onlara bir oğlak kesti, onlar yapılan yemekten ve o hurma salkımından yediler, içtiler. Doyup, içeceğe de kanınca Resûlullah (sas), Ebû Bekir ve Ömer'e dedi ki: **"Nefsim elinde olana yemin ederim ki kıyamet gününde bugünün nimetleri hakkında size soru sorulacaktır. Açlık sebebiyle evlerinizden dışarıya çıktınız, sonra da bu nimetleri elde edip geri döndünüz"** dedi. [64]Bu sözler üç dostu da gözyaşlarına boğmuştu. Tirmizî, bu rivayeti aktarırken, belirttiğimiz gibi hem isim verir hem de şöyle bir ayrıntıyı aktarır: Efendimiz (sas) evinde yemek yediği Ebu'l-Heysem'in hizmetçisi olmadığını görünce, Medine'ye ganimet olarak gelen esirlerden birini ona hediye etti. O ise, o cariyeyi azat etti. Efendimiz (sas) onun bu tasaddukunu duyunca, yapılan işten çok memnun oldu. [65]

Aynı hadise midir, başka bir hadise midir bilemiyoruz; ancak bazı kaynaklarda hadise şöyle anlatılır: "Medine'nin kıtlık günlerinin bir gecesinde, Efendimiz (sas) açlıktan yatamıyordu. Açlık, Allah Resûlu'nün (sas) bütün

[64] Müslim, *Eşribe*, 140; İmam Mâlik, *el-Muvatta, Sıfatü'n-Nebî*, 28.
[65] Tirmizî, *Zühd*, 27.

dermanını tüketmiş ve artık gözüne uyku da girmez olmuştu. Evinden çıktı, bir tarafa doğru yürümeye başladı. Biraz sonrada bir karartı hissetti. Gelen biri vardı. Dikkatini o tarafa çevirdi, tanımıştı geleni, gelen Hz. Ebû Bekir'di. O da aynı haldeydi, onun da açlıktan takati kesilmişti. Resûlullah(sas), Ebû Bekir'i karşısında görünce: "**Ne işin var gecenin bu vaktinde dışarıda Ey Ebû Bekir?**" diye sordu. Cevap: "Açlık Ya Resûlullah! Evde hiçbir şey yok, yatamadım, biraz dolaşsam belki gideririm dedim, onun için dışarı çıktım." Sonra o sordu: "Anam babam Sana feda olsun Ya Resûlallah, sen niye dışarı çıktın?" Cevap aynıydı. Allah Resûlu de açlıktan dolayı çıkmıştı. Tam bu esnada bir karartı daha belirdi. Gelen Hz. Ömer'den başkası değildi. Onu da aynı hal evden dışarı atmıştı. Üç sâdık dost bir araya gelip biraz sohbet ettikten sonra Efendimiz'in (sas) hatırına Ebu'l-Heysem geldi. Evi o taraflardaydı. İhtimal gündüz de onu bağında görmüştü. Hiç olmazsa onlara hurma ikram eder ve açlıklarını yatıştırırlardı. "**Gelin Ebu'l-Heysem'e gidelim**" dedi. Ebu'l-Heysem'in (ra) evine vardılar. Ebu'l-Heysem ve hanımı uyuyorlardı. Evde küçük bir çocukları vardı. Yaşı beş veya altı civarındaydı. Önce kapıyı Hz Ömer (ra) çaldı. "Ya Ebu'l-Heysem! Ben Ömer kapıyı aç!" diye seslendi. Ne Ebu'l-Heysem (ra) ne de hanımı sesi duymadı. Fakat evin çocuğu sesi duymuştu. Hemen babasının yanma koştu: "Baba kalk! Ömer diye biri gelmiş kapıya vuruyor" dedi.

Ebu'l-Heysem (ra) çocuğu rüya görüyor sandı: "Yat oğlum, gece yarısı, bu vakitte burada Ömer'in ne işi var!" diye çocuğu tekrar yatırdı. Kapı açılmayınca bu defada Hz. Ebû Bekir kapıyı çaldı. Çocuk yine fırladı kalktı ve "Baba! Ebû Bekir diye biri geldi" diye bağırdı. Babası onu tekrar yatırdı. Kapı açılmayınca üçüncü kez çalan Resûlullah oldu. "**Ebu'l-Heysem! Kapıyı aç ben Resûlullah!**" dedi. Çocuk bu sefer yataktan fırladı, artık babaya doğru değil, kapıya doğru koştu, bir taraftan da bağırıyordu: "Baba Resûlullah gelmiş, baba Resûlullah gelmiş" diyordu. Ebu'l-Heysem hemen uyanıyor, kapıya doğru koşuyor; büyük bir şaşkınlıkla bu aziz misafirleri içeriye davet ediyordu. Efendimiz (sas) içeriye girip oturunca neden geldiklerini söylüyordu. Ebu'l-Heysem durur mu artık, hemen eline bıçağı alır almaz, koyunlarına doğru gidiyordu. Efendimiz (sas) arkasından bağırıyor: "**Ey Ebu'l-Heysem! Sakın sağmal koyunlardan kesme!**" diye. Koyun kesiliyor,

sofra kuruluyor; yemekler yeniyor; hane sahiplerine dualar ediliyordu." O anda Efendimiz (sas) Tekâsür Sûresi'nin son ayetini okur:

ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ *"Sonra verilen bu nimetlerden sorguya çekilecek-siniz?"*[66] Efendimiz (sas) ayeti okuyup ağlıyor, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de O'nunla beraber gözyaşı döküyorlardı.[67] İşte böylece her nimetin hesabının olacağı hakikatini, o hesabın altında inim inim inleyen biri olan Efendimiz (sas) böyle ifade ediyordu.

Şairlerin Şiirlerinde

Ebu'l-Heysem'in misafirperverliği, evine giden Efendimiz'e (sas) ve sahâbeye gösterdiği ikram ve ihtiram bazı şair sahâbîleri dile getirmiş, onun hakkında şiirler söylemelerine vesile olmuştur. O şairlerden birisi Mûte'nin kahramanı ve şehidi olan Abdullah b. Revâha'dır. Ebu'l-Heysem'in evinde gördüklerini İbn Revâha şöyle dillendirecektir:

Bir millet için İslâm gibi bir izzet görmedim.
Bir ev sahibi için misafirperverliğini göstereceği böyle misafirleri görmedim.

Biri Resûlullah, biri Sıddık ve bir diğeri ümmetin Fârûk'u
Hem dal hem soy sop olarak onlar, Havva'nın oğullarının hayırlıları

Belli bir vakit için takdir olunmuş bir kaza gereği (o eve) geldiler,
Zira Allah'ın kazası takdir olunmuş bir kaderdi, bu kaderi yaşatmak için vardılar.

Cömertliğiyle, yardımseverliliği ile bilinen bir adamın hanesini şenlendirdiler ki
Bu vasıflar şeref ve övünç bakımından kuşluk vaktinin güneşleriyle yarışan

Her bir baskında Allah'ın mahlûkatının üzerine seferler düzenleyen
Kavim çivili demir (zırh) giydiği vakit, düşmanı korkutan süvariler gibidir.

[66] Tekâsür, 102/8.
[67] İmam Mâlik, *el-Muvatta, Sıfatü'n-Nebî*, 28; Tirmizî, *Zühd*, 27; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 145.

O adam hemen kurban kesti ve güzel karşılayıp selamladı, cömertçe onları ağırladı.

Onlara ziyafet olarak sadece paramparça edilmiş, semiz bir koyun ikram eyledi. [68]

Sahâbedeki Bu Derin Sevda

Ebu'l-Heysem'in misafirperverliği, cömertliği, aldığı dua hepsi çok önemli de özellikle 5-6 yaşlarındaki oğlunun duyarlılığı, Peygamber sevgisi ve sevdası da çok önemlidir değil mi? Bugünün dünyasında yaşayan bizler, bilmem bu tablo üzerinden alacaklarımızı alır mıyız? 5-6 yaşlarında bir çocuğa bu sevdayı veren ne bir okul ne bir kitap ne bir muallimdir. O bu sevdayı evde anne ve babasından almıştır. Anne ve babanın yüreklerinde Peygamber'e, sahâbeye ve İslâm'ın büyüklerine karşı besledikleri sevgi ve sevda kesinlikle çocuklarına yansıyacaktır. Evet, bizlerin haneleri Ebu'l-Heysem'in hanesi kadar nasipli değil, bizim kapımızı ne Ömer çalar ne Ebû Bekir ve ne de Resûlullah? Ama onların anıldıkları ev, onlardan saygı ve ihtiram ile bahsedilen ev, adları anılırken sesin titreyip, gözlerin yaşardığı ev, Peygamber'in adı anıldığı zaman dilde salavat, beden de saygı olan bir ev, Allah'ın izni ile Ebu'l-Heysem'in çocuğu gibi, Peygamber'in davasına dair bir ses duyunca yatağından fırlayacak çocukların yetişeceği ev olacaktır. Mevlâ hepimize böyle evlatlar nasip etsin. Bizi iyi etsin ki evlatlarımız iyi olsun inşallah...

Kardeşinizi Mükâfatlandırın!

Ebû Dâvûd'da Hz. Câbir'in (ra) aktardığı bir rivayet ile bu bahsi nihayete erdireceğiz. Câbir b. Abdullah diyor ki: "Bir gün Ebu'l-Heysem evinde bir yemek hazırlatmıştı. Sonra gelip Resûlullah'ı (sas) ve ashâbını evine davet etti. Hepimiz gidip evinde yemek yedik. Hz. Peygamber, yemekten kalkınca bize dedi ki: **"Kardeşinizi mükâfatlandırın!"** Efendimiz'in ne kastettiğini anlamamıştık. İçimizden biri sordu: "Ya Resûlullah! Mükâfatı nedir ki?" Efendimiz (sas) buyurdular ki: **"Kişinin evine girilip yemeği yendi, içeceği içildi mi ev sahibi için dua edilir/edilmesi gerekir. İşte bu onun mükâfatıdır."**[69]

[68] Kurtubî, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'ân*, XX, 120.

[69] Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 55.

Miladî 6. asırda Medine'de yemeklerle bir sofra kurmuş Mâlik b. Teyyihân, misafir Efendimiz (sas) imiş, sahâbe imiş, yemişler ve dua etmişler. Şimdi Miladî 21. asırdayız, Medine'de de değiliz! Ama Mâlik b. Teyyihân yine bir sofra kurmuş, yemeklerden değil, acıkan ruh midemizi doyurmak için kelimelerden bir sofra kurmuş... Madem her sofranın arkasından dua etmemizi bize tavsiye ediyor Efendimiz (sas), biz de dua ederek sofradan kalkalım:

Allah'ım! Senden heyecan-ilim dengesini, dost-kardeş sevgisini, muhasebe-tevbe duygusunu, tebliğ-irşad aşkını ve muhabbet-merhamet derinliğini istiyoruz.

Manevi soframızın sahibi Mâlik b. Teyyihân'a selamlarımızı gönderiyoruz, kavuştur Ya Rabbi!

Onu ve onun gibi iman insanlarını yetişteren Efendimiz'e (sas) salat ve selamlarımızı gönderiyoruz, eriştir Allah'ım!

Bizi cennette onlara komşu et Allah'ım!

Burada nasıl kelimelerle önümüze bir sofra kurdun ise, yarın cennette de yine onların ev sahibi oldukları sofralarda buluştur Allah'ım!...

Vefatı

Ebu'l-Heysem et-Teyyihan, Efendimiz (sas) tarafından Abdullah b. Revaha'mn Mûte'de şehit olmasından sonra Fedek mahsulunün toplanması için görevlendirilmiş,[70] Hz. Ömer'de onu bu görev için kullanmaya devam etmiştir.[71] Onun böyle bir görevde istihdamı, aslında doğruluğunun ve emanetinin bir tasdikidir.

İşte Ebu'l-Heysem böyle bir hayat yaşadı ve biraz vefat tarihi ihtilaflı ama Hicrî 20'de Medine'de vefat etti.[72] Allah kendisinden ebeden razı olsun ve ona rahmet eylesin.

[70] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 519.
[71] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 519.
[72] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 519; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 336.

Çok şey söyledi aslında bize bu büyük yiğit sahâbî? Ancak özellikle yaşadığı örnek hayatında bize beş alana dair çok mühim mesajlar verdi. Nedir bu beş alan?

- *Heyecan-İlim Dengesi*
- *Dost-Kardeş Sevgisi*
- *Muhasebe-Tevbe Duygusu*
- *Tebliğ-İrşad Aşkı*
- *Muhabbet-Merhamet Derinliği*

MÂLİK B. TEYYİHÂN'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- Dinî hayatını heyecan ile yaşamalı; ama altını iman ve ilim ile doldurmalısın. İmanın ve ilmin desteklemediği heyecan, son güne kadar nasıl korunabilsin ki?
- Kulluk çizgisinin zorlu yolunu Es'ad b. Zürâre gibi dostların, Osman b. Maz'ûn gibi kardeşlerin olursa yürüyebilirsin. Etrafında dost ve kardeşlerin yoksa, bu ağır yükü nasıl taşıyabilirsin ki?
- "Hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekin" [1] diyen[2] bir Peygamber'e iman etmişsin. Her günün muhasebesini yapıp, fiilî istiğfar olan tevbe adımlarını atmazsan, nasıl işin neticesinde saâdete erebilirsin ki?
- Bir insanın hidayetini bir âlemin fethine denk tutan bir Peygamber'e ümmet olmuşsun. Tebliğ ve irşad vazifesi uykularını kaçırmıyorsa, nasıl ümmet olmanın sorumluluğunu yerine getirmiş olabilirsin ki?
- Muhabbet ve merhameti yüreğinin ta derinliklerinde istenilen düzeyde tesis etmelisin. Bunları yapamazsan, nasıl gerçek manada sever, sevilir ve sevdirebilirsin ki?

[1] Bazı kaynaklarda bu söz Hz. Ömer'e nispet edilir. Bkz. Tirmizî, *Zühd*, 63; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 115.
[2] Tirmizî, *Kıyamet*, 25.